

Liefde in een conflictueuze wereld

Gelezen: Deuteronomium 6:1-9 & Matteüs 22:34-46

Nicolaaskerk Heino, 29 oktober 2023 10 uur

Geliefde gemeente,

De lezingen uit de bijbel voor deze zondag-in-de-herfst voeren ons direct naar de verhouding christendom - jodendom. *What about Israel?* Dat is een vraag die ons in de kerk, hoe dan ook, regelmatig bezig dient te houden.

En vandaag is dat in omstandigheden die het explosief maken. Want meer dan ooit wordt onze visie op Israël, onze verhouding tot Israël op de proef gesteld. Waarbij de aanduiding Israël op zich al gecompliceerd is. De één denkt aan de staat Israël sinds 1948. Opgezet als een democratie, maar met ook een duidelijk Joodse identiteit. En je hebt de politiek van Israël, bepaald door een meerderheid van de stemgerechtigde kiezers, die de laatste decennia koerst op het idee: we dwingen stabiliteit af door machtsvertoon.

Maar de ander denkt aan Israël als alomvattende aanduiding voor al de mensen wereldwijd, die zich los van de staat Israël verwant voelen aan een vorm van Joods-zijn, of die daar door anderen toe worden gerekend. Met alle verschillen die binnen zo'n Joodse identiteit dan zijn vast te stellen. Van ultra-orthodox tot liberaal, van religieus tot niet-religieus. Van seculier cultureel tot diep ingrijpend gelovig.

Nogal snel wordt de politiek en met name het militaire optreden van de staat Israël vereenzelvigd met de staat en Joodse samenleving van Israël als zodanig en vervolgens met 'het' Jodendom in het algemeen. Zodat elke willekeurige Jood, waar ook ter wereld, verantwoordelijk wordt gehouden voor wat er in en vanuit de staat Israël gebeurt.

Dat doen veel tegenstanders in het politieke conflict over het land. Die zien Joden vooral als gewapende zionisten met hun

wereldwijdeachterban, vooral in Amerika, die hun land hebben ingepikt en dat nog steeds aan het doen zijn.

Maar dat gebeurt ook binnen het Jodendom zelf wel. Dat laatste is ook wel te begrijpen. Natuurlijk sluiten de rijen zich, als je in je bestaan wordt bedreigd, en dat niet voor het eerst.

Natuurlijk is er dan een grote mate van solidariteit en loyaliteit en ervaar je kritiek van buiten op de Israëliëse politiek en op de Joodse staat als snel als kritiek op allen samen, dus als anti-semitisch, zoals dat woord nu eenmaal geijkt is in de Europese geschiedenis voor Jodenhaat.

Het is volstrekt duidelijk dat een groepering als Hamas zich meer dan ooit door wat er 7 oktober is aangericht, onmogelijk heeft gemaakt. Ik vind het dan ook pijnlijk dat een Nederlands-Palestijnse christelijke broeder op de TV vertelt dat hij trots is op hun optreden van 7 oktober. Dat hij nou nog iets zou willen uitleggen over de enorme woede en frustraties in de Palestijnse gebieden waarvan dit soort buitensporige optredens een exponent zijn, maar trots? Als ze nou nog een militair vliegveld of een marinebasis hadden aangevallen. Maar dan nog: kun je als christen, als mens, trots zijn op dit soort dingen?

Maar... en alleen al het feit, dat ik het laat volgen door een 'maar', doet aan de andere kant al de wenbrauwen fronsen of de haren overeind staan. Nu even geen context wordt er dan gezegd, ik haat dat woord, geen 'maren'. Toch, komt dit, wat we nu meemaken, niet uit de lucht vallen. En het nu - zo lijkt het - *rücksichtslos* plat bombarderen en afsluiten van Gaza, met alle militaire logica die er aan ten grondslag ligt, in verband met ondergrondse infrastructuur van Hamas, maar met zoveel niet-strijdende bewoners als katten in het nauw die geen kant op kunnen daarvoor opofferen, en een eigen minister van veiligheid die aan Joodse kolonisten op de Westoever snelvuurwapens laat uitdelen om zich zogeheten te kunnen verdedigen, terwijl daar in de afgelopen weken tientallen

mensen zonder duidelijke grond mee zijn geïntimideerd en doodgeschoten. Daar begrijp ik dus ook niks van.

Of het omgekeerd terug leggen: zij, die inwoners van Gaza en de Westbank houden terroristen de hand boven het hoofd, laten zich gebruiken als menselijk schild of als schuiladres, het zal best. Je geradicaliseerde inmiddels ook van een wapen voorziene zoon komt thuis, ga jij hem dan het huis uit zetten, en hoe? En moet jij dan ook dood?

En natuurlijk kun je weer vragen: klopt dit allemaal wel wat je nu vertelt, welk nieuws wordt er in de propaganda op welke manier gemanipuleerd? Ik woon in Ede tussen de tamelijk behoudende Christelijke Gereformeerde Kerk en de Turkse moskee ter plekke, beide op een steenworp afstand. Bij de één zijn ze geneigd de Israëlische vlag te hijsen, en bij de ander de Palestijnse. Ze doen het niet. Uit wijsheid, of uit angst voor gedoe?

Wij hebben de nodige islamitische burenen. Zij zullen zeggen: jullie worden massaal op het verkeerde been gezet door jullie westerse media. Ondertussen ontmoet ik ook mensen van 'Christenen voor Israël'. Zij staan onvoorwaardelijk achter Israël en zijn politiek. En zij zullen zeggen: nu komt het aan op die 'onopgeefbare verbondenheid' van de kerk met Israël, zoals dat immers in de kerkorde van jullie Protestantse Kerk is vastgelegd. Maar wat is dat precies, hoe ziet dat er uit, vraag ik me af? Is dat vooral godsdienstig en niet politiek. Is kritiekloos zwijgen of instemmen met wat er allemaal gebeurt? Nee. Of is het juist ook indringende vragen stellen? Ja. Maar welke Joodse gesprekspartner zit daar op te wachten?

Ja het was logisch en door de wereldgemeenschap geaccepteerd dat er ruimte moest komen voor een eigen soevereine staat voor Joodse mensen die veilig wilden zijn, en ja logisch dat dit in het land vorm zou krijgen waaraan zij op lange historische gronden zijn verbonden, en waarnaartoe al velen in de 19^e en 20^e eeuw waren verhuisd. Dat is ook niet

terug te draaien. Het is volstrekt ireëel om de staat Israël en de Joodse bevolking nog weg te denken. Laat staan te verdrijven. Maar ja, het was geen leeg territorium. Het is net zo irreëel om het bestaan van Palestijnen te negeren of in een soort gareel te willen houden door repressie. Dus het zal hoe dan ook moeten gaan om een vorm van coëxistentie, van samen leven. In twee staten, in een federatie of in één staat met gelijke burgerrechten voor iedereen. En om maar enigszins in die richting weer te komen, moet er aan beide kanten gezorgd worden dat er voor compromisloze extremisten en absolutisten zo min mogelijk emplooi is. Er moet voor gezorgd worden dat er een lang volgehouden, niet-corrupte voorspelbare gematigde politiek komt. Olie op het vuur, wind zaaien en storm oogsten. Dat is snel gebeurd. Maar het kan ook anders. Nieuw leiderschap? Ik las een ingezonden brief in dagblad Trouw: Israël-Palestina heeft een Nelson Mandela nodig! Misschien de messias zelf wel.

Tegelijkertijd beseffen we maar al te goed: wij zitten in het comfortabele Nederland. We hebben zeker onze serieuze problemen, maar we gaan naar de stembus en krijgen, hoe dan ook, een nieuwe start. Wie zijn wij met onze Europese geschiedenis van vreselijk antisemitisme en met onze rampzalige westers politiek ten aan zien van de islamitische wereld, dat wij als de beste stuurder aan wal zouden gaan staan oreren hoe zij – die anderen – het moeten doen. Toch: het raakt ons, het raakt – als we niet oppassen – de hele wereld. En we moeten het er wel degelijk met elkaar over hebben, ook in de kerk: hoe staan we hier tegenover als westerse christenen? Onopgeefbare verbondenheid met Israël, op de één of andere manier ja, maar ook banden met het Palestijnse volk en de Palestijnse kerk, zeker.

Wij worden door de lezingen van deze zondag vanzelf naar deze bespiegelingen gevoerd. Want wij luisterden naar de kernteksten van enerzijds het christelijke en anderzijds het Joodse geloof, en ook over wat gemeenschappelijk is. Het gaat

over het messiasschap van Jezus, een twistpunt, over de een-en-enigheid van God, een discussiepunt in verband met het christelijke drie-eenheidsdenken en over het grote gebod: heb God lief en je naaste als je zelf. Overeenstemming.

Bij Matteüs zitten we in een hoofdstuk met een aantal fragmenten die doorgegeven worden tegen de achtergrond van de oplopende spanning tussen kerk en synagoge, in wel in de tijd van de ouder wordende Matteüs. Matteüs vraagt zich af: hoe ging Jezus zelf eigenlijk om met zulke tegenstellingen. Er worden Jezus vragen gesteld om hem in verlegenheid te brengen. Door godsdienstige en politieke tegenstanders: nou ja, tegenstanders, dat moet nog blijken, zij *framen* het in ieder geval zo. Jezus' optreden en Jezus' onderwijs is controversieel. Ze hebben geen belang bij nog meer onrust in kerk en maatschappij. Ze proberen Jezus uit. Vragen over echtscheiding, over belasting betalen aan de Romeinse overheid, over de opstanding der doden. Het zijn kwesties die spelen en tot verdeelheid leiden in de gemeenschap. Telkens weet Jezus weg te komen uit de ja-nee dilemma's die ze hem voorleggen, door naar een ander niveau te gaan, veel existentiëler dan: mag-het-wel-of-mag-het-niet? Of: zit-het-zus-of-zit-het-zo?'

Neem nu die belasting: op de munt staat staat het beeld van de hoogste overheid, maar wiens beeld staat er op jou zelf? Op jou zelf staat het beeld van God, jij bent een beelddrager van de Allerhoogste. Dus geef God wat God toekomt: en dat is heel jouw leven en geef vanuit dat kader aan de keizer wat de keizer toekomt.

Of neem nu dat leven na de dood, zeven broers gingen achter elkaar kinderloos dood onder achterlating van dezelfde weduwe, die telkens weer geacht werd met de volgende broer te trouwen. We geven toe – zo zeggen Jezus' vragenstellers: het is een onwaarschijnlijke casus, maar het zou kunnen toch? En hoe ridicuul is het dan, als we zouden geloven in de

opstanding van de doden, met die vrouw, want van wie is ze dan de vrouw? Jezus zegt: jullie kennen de macht van God niet, jullie blijven denken vanuit jullie eigen beperkte denkraam: mannen die in het hemels paradijs vrouwen zouden hebben als een soort speelgoed, dat soort patriarchaal werk, hoezo getrouwd-zijn bij de opstanding? En wat die opstanding zelf betreft: uit alles blijkt dat God niet een God van doden is maar van levenden. Zou dan de dood voor God onoverkomelijk zijn?

En nu komen ze bij Jezus om het nog een keer te proberen, Hem nogmaals op de proef te stellen: Rabbi wat is het grootste gebod in de wet. Jezus staat bekend om zijn eigen omgang met de geboden. Misschien kunnen ze Hem iets controversieels laten zeggen. Maar dat valt nogal tegen. Want Jezus haalt het Sjema aan, de basisbelijdenis van het Joodse geloof: Hoor Israël, de HEER onze God, de HEER is één en enig. Heb daarom de HEER uw God lief met hart en ziel en met inzet van al uw krachten (Deut 6:4-5). En Hij citeert uit de Thora Leviticus 19:18 b: 'Heb uw naaste lief als u zelf'. Daar hadden ze niet helemaal op gerekend. Hun eigen traditie is Jezus' eigen traditie. Zo blijkt. Daarom is die relatie christendom – jodendom ook zo precair.

Het enige nieuwe zou kunnen zijn, dat Jezus, aldus Matteüs, gezegd heeft: en deze twee geboden zijn aan elkaar gelijk. Het éne vloeit rechtstreeks voort uit het andere. Maar dat ligt eigenlijk ook wel gewoon in de lijn van de Thora. Denk aan het: 'wees heilig, want Ik ben heilig' zo spreekt de HEER.

Als je goed geluisterd hebt bij de schriftlezing zo net, hoorde je dat Matteüs de eerste regel van het Sjema weg liet. Bij Marcus, een andere evangelieschrijver die hetzelfde gesprekje verslaat, hoor je Jezus wel het compleet citeren (Marcus 12:29). Waarom laat Matteüs dat nu weg? Waarschijnlijk omdat het steeds minder in de christengemeenschappen van zijn tijd als een eigen belijdenis werd gezien, maar vooral als iets Joods. De wegen beginnen steeds meer uit elkaar te gaan. Terwijl het ook

vooral ging om het dubbelgebod van de liefde: liefde tot God en liefde tot de naaste als je zelf.

Maar ja, dat is dus waar ze het over eens zijn, christenen en Joden. En waarschijnlijk ook moslims. Dat je God moet dienen en goed moet zijn voor de mensen en de schepping om je heen.

De vraag is dan natuurlijk wel meteen: en wie is God en wie is mijn naaste? Bij de evangelienschrijver Lucas, nog weer een andere evangelienschrijver waar je dit fragment vindt, wordt het dubbelgebod der liefde dan ook meteen gevolgd door het verhaal van de barmhartige samaritaan (Lucas 10:25-37). Omdat een slimmerik dat inderdaad meteen vroeg: maar Heer wie is dan mijn naaste?

Het nieuwe van Jezus zou dan ook kunnen zijn: het grensverleggende, het inclusieve. Jullie kennen in Heino allemaal het verhaal van de barmhartige Samaritaan, dat Jezus vertelde, neem ik aan. Iemand die het niet kent?.... Jezus draait de vraag aan het eind om: wie was nu de naaste van de beroofde man op weg naar Jericho? Ja, die verrekte Samaritaan (al kreeg hij het woord niet uit zijn mond, die slimmerik, maar zei hij: het was degene die hem barmhartigheid bewees). Ja dat zeggen wij zo makkelijk bij tegenstellingen: die verrekte Samaritaan, die verrekte Palestijn, die verrekte Jood, die verrekte christelijke kruisvaarder, die verrekte Moslim. Juist ja, laat Jezus doorschemeren: zo zie je maar, ook die ander is een mens, een beelddrager van God: jullie zijn allemaal in staat tot humaniteit, tot zorg, tot barmhartigheid en verzoening. Ga heen doe jij voortaan evenzo. Zo gaat het verhaal van het dubbelgebod verder bij Lucas.

Bij Matteüs wordt echter het fragment van het dubbelgebod der liefde gevolgd door een gesprek over de messias. Wie is God en waar blijkt God ondubbelzinnig God te zijn, voor ons allemaal? Zodat we ook kunnen weten hoe God lief te hebben? Dat is een issue tussen Joden en christenen tot op de dag van vandaag.

De vraag naar de messias. En ja Jezus speelt ook een rol in het religieuze wereldbeeld van moslims, hoe bezien zij Hem eigenlijk?

Zeker, de messias is de zoon van David, zegt Jezus. Maar mag ik nu eens wat vragen, in plaats van jullie steeds aan Mij. Hoe zit dat nu volgens jullie met Psalm 110, waar juist David deze messias aanduidt als Heer en waar in de tekst God deze messias aan zijn rechterhand laat zitten. Is Hij dan niet - meer dan een afstammeling van David - vooral niet ook Heer en Zoon van God?

En komt het er dan niet op aan, om als je God lief wilt hebben, dat je deze messias die Heer is en die van God zelf komt, te omarmen, zijn onderwijs ter harte te nemen, het offer van zijn leven aan te grijpen als basis van liefde en verzoening, zoals God het geeft, zijn opstanding te zien als teken van overwinning van God op de macht van het kwaad en het verderf. Om daarin te gaan staan als een overvloeiende liefde, genade en barmhartigheid van de kant van God, die daardoor jou afstemt op wederliefde en doorgeefliefde?

Want dat is dan toch het dubbelgebod van de liefde: wederliefde tot God, en doorgeefliefde tot onze naaste. Want het begint bij God. God, die zijn verontwaardiging over wat mis gaat in de wereld overwint door barmhartigheid en zijn vernieuwende genade. Dat is Gods liefde voor ons, die ver voor ons uit gaat. Die lokt wederliefde en doorgeefliefde uit.

En dat daarbij een zekere zelfzorg behoort, welnu het is fijn dat Jezus dat zo er bij citeert: bemint de ander als je zelf. Niet vanuit egoïstische hebberigheid, maar met een gunnend openheid. Niemand is er bij gebaat, God niet en onze omgeving niet, als wij ontijdig opbranden. Er is al genoeg wat ons kan beperken. Dus ga – voor zover het van jou afhangt - verstandig met je zelf en je gezondheid om. Ook dat is een kwestie van gelovige verantwoordelijkheid.

Wat is nu toepassing van deze preek over de taal van de liefde, ook in het licht van het wereldpolitiek gekleurde begin van de preek? Dus zowel voor ons persoonlijk leven als voor het wereldgebeuren? In het omgaan met conflicten en tegenstellingen?

Ik denk dat we dan terug moeten in het evangelie naar Matteüs. Naar de Bergrede.

Ik geef een drietal citaten, en daarna moet je er zelf nog maar eens wat over nadenken deze week. Hoe dat dubbelgebod van de liefde kan doorwerken in al onze verhoudingen

Ik citeer een drietal uitspraken van de Heer:

1.. "Gelukkig wie hongeren en dorsten naar de gerechtigheid want zij zullen verzadigd worden.

Gelukkig de barmhartigen

want zij zullen barmhartigheid ondervinden

Gelukkig wie zuiver van hart zijn

want zij zullen God zien

Gelukkig de vreedstichters

want zij zullen kinderen van God genoemd worden."

(Matt 5:6-9)

2.. "Jullie hebben gehoord dat gezegd werd: 'je moet je naaste liefhebben en je vijand haten. Ik zeg jullie: heb je vijanden lief en bid voor wie jullie vervolgen, alleen dan zijn jullie werkelijk kinderen van jullie Vader in de hemel.'" (Matt 5:43-45)

3.. "Behandel anderen steeds zoals je zou willen dat ze jullie behandelen. Daaraan hangt de ganze Wet en de Profeten."

(Matt 7:12)

In de Naam van de Vader en van de Zoon en van de Heilige Geest,

A: Amen

Zingen: Gezang 320 ('Wie oren om te horen heeft')